

ДУХОВНА МУЗИКА ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Цюряк Ірина Олександрівна

к.п.н., доцент

Грушак Ірина Володимирівна

концертмейстер

Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ. Духовна музика з кінця ХХ століття і до теперішнього часу доводить свою значущість нестримним піднесенням її у розмаїтті жанрів. Це та особлива галузь музики, яку можна порівняти з сакральним (обрядовим) тематизмом, що береже раритетні правила, отож новочасна музика не може не відсторонюватися від них. Головним чином це торкається тих творів, вирішальна містина функціонування котрих – концертна територія, яка не виключає перспективи їх застосування у церковних ритуалах. Вибір теми статті наразі є цілком актуальним.

Мета роботи: окреслити культурологічну площину духовної музики таким чином, аби охарактеризувати одну із малознаних, проте дуже змістовних сторінок української та зарубіжної музичних культур. Аналогічне становище здається нам абсолютно невинуватим, адже духовна музика спрямована на такі важливі проблеми, як існування, буття і летальність у всій розмаїтості аспектів їхнього осмислення.

Матеріали та методи. Аргументом вище вказаної актуальності є мистецтво, яке можна порівняти з іменами Г. Гаврилець, Л. Дичко, О. Козаренка, В. Сильвестрова, М. Скорика, Є. Станковича, В. Степурка, М. Шука та ін. У наукових працях, що стосуються дослідження ідеології духовної музики, ми простежуємо також й розвідки її жанрів, зокрема, у працях Н. Гуляницької, А. Єфіменко, О. Мануляка, С. Шипа та ін. У теоретичних роботах Г. Карась, В. Москаленка та ін. розглядаються питання стилів, жанрів, музичної мови духовної музики.

Дослідники вважають, що під духовною музикою слід розуміти такий тип

музичної культури, який є виразником релігійної свідомості, становить складову частину конфесійного обряду і за способом діяльності поділяється на ряд специфічних моментів: церковна музика, богослужбний спів, духовні піснеспіви [7]. Кожна із складових даного поділу є специфічною внаслідок особливого поєднання музичних і смислових компонентів у їх відношенні до способу діяльності. Найсуттєвішою характеристикою духовної (релігійної) музики є відповідність її певній духовній традиції, що витокami сягає першопричини – Бога. Християнське розуміння віри в Бога полягає у слідуванні Його заповідям. Серцем, тобто через волевиявлення, сповідувати те, про що говорять уста – ось критерій істинності музично–духовної діяльності [7].

Ми зазначаємо, що ідеологія духовної музики в науковій літературі інтерпретується неоднозначно. По–перше: з точки зору богословської доктрини це визначення трактується як богослужбовий наспів. По–друге: вчення про життєвий світ духовну музику аналізує як таку, що споріднена з релігійною обрядовістю та як професійну музику, створену на релігійні теми.

Незмінним супутником людини протягом усього її життя була, є і маємо надію, буде zostаватися музика. Вкрай важливо збагнути, кому призначено це досягнення – добру чи лиху. Нас у цьому напрямку може підтримати духовна музика як вирішальний компонент ефективного впливу на індивіда, протестована протягом багатьох віків.

Проаналізувавши праці А. Болгарського, О. Демченко, О. Самойленко та ін., ми побачили варіативність експлікацій поняття «духовна музика», що зумовлюється його ускладненням та охопленням значень. У літературі користуються термінами – церковна музика, релігійна, обіходна, богослужбова, релігійно-духовна, сакральна, які хоча і відносяться до однієї ділянки музичної культури, але мають деякі змістові відтінки.

Стає зрозумілим те, що побутує принаймні два підходи до тлумачення квінтесенції поняття «духовна музика»:

– музика розглядається як церковна, що є неодмінним елементом православного богослужіння. Зокрема, Л. Радковська у своєму дослідженні

вживає православну релігійну хорову музику, яка виконується а *capella*, як музику впливового культового наміру, що має теологічне єство та характеризується морально-виховними діями на людину [5].

– музика – це твори християнського змісту, які, однак, не призначені для релігійного богослужіння. Цей підхід знаходиться у руслі європейської християнської традиції, де духовну музику відмежовують від власне церковної.

Зокрема, Д. Болгарський розуміє богослужбовий спів як музику-молитву, яка йде від світу людей до світу Божественного, на відміну від музики мистецтва, яка є спробою заповнити в душі відсутність Бога. Дослідник в ієрархічно-смысловому узагальненні світу музики канонічний богослужбовий спів відносить до найвищого (восьмого) ступеня. Восьмий рівень як образ земного ангельського співу максимально наближений до свого небесного архетипу і за енергетичним, смысловим наповненням містить у собі потенціал повернення до Першоджерела [1].

Представник ще одного підходу Л. Остапенко не диференціює власне духовну і церковну музику і поєднує їх у термінах «релігійно-духовна культура» і «художня культура». Він розглядає духовну музику як засіб пізнання, як певний тип соціально-інформаційної системи, що виконує поліфункціональний характер міжсуб'єктної взаємодії, формуючи «художнє середовище» цієї системи, а також особистісні якості людини, що спонукають її на засвоєння пріоритетних загальнолюдських та художніх цінностей і розвиток свого творчого потенціалу [4, с. 174].

Результати та обговорення. Однак, незалежно від різних позицій щодо визначення поняття «духовна музика» дослідники вбачали у ній значний потенціал у вихованні індивідуальності особистості. Шанування такої музики, яка є спадщиною і елементом культури народу, неодмінно потрібне для підтримки національних звичаїв внутрішньо-морального та естетичного виховання людства.

Варто підкреслити, що ряд учених розглядають духовну музику як виняткове явище та особливий тип музичної культури, яке варто опрацьовувати

у сукупності з різноманітними образами християнського мистецтва. Володіючи, подібно до звичайної людської мови, інтонаційною природою, духовна музика значно більш емоційна і у той же час більш доступна. Вона несе в собі можливість створення вкрай абстрактних, споглядальних образів, у тому числі й релігійно-фантастичних. У духовній музиці ми бачимо унікальний інструмент психофізичного впливу, даний людству Богом або вироблений в процесі еволюції, що відіграє ключову роль у вихованні високодуховної людини нового тисячоліття.

Висновки. На сьогодні, коли суспільство пронизливо відчуває невідкладний попит у виготовленні духовних скарбів, в одушевленні свого життя, виучування, популяризація та регенерація перлів духовної музики має неабияку пізнавальну значущість і є однією із визначальних проблем, зокрема, розвитку сучасного музичного мистецтва в Україні. Вона є дієвим та ефективним засобом, що дає можливість сучасним поколінням доторкнутись до багатовікової історії духовної культури, відчутти її витоки, виховувати почуття гордості за свою країну, народ, культуру.

Ми поділяємо думку Миколи Гобдича, художнього керівника Камерного хору «Київ», котрий сказав: «Не викликає сумніву той факт, що сучасна українська духовна музика в недалекому майбутньому потрясатиме світ (подібно до золотої доби – українському класицизму) й обов'язково повернеться до місця свого основного призначення – Церкви. Бо написана вона талановитими синами й дочками свого народу і, підхоплюючи тисячолітню історію української духовної музики, прославляє Творця Всесвіту і виховує морально-етичні цінності християнства» [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Болгарский Д. А. Киево–Печерский распев как церковно-певческий феномен украинской культуры : дис. ...канд. мистецтвознавства: 26.00.01. Київ, 2002. 238 с.
2. Каменєва А. С. Хорова творчість Михайла Шука як духовний

універсум : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Харків, 2020. 212 с.

3. Маріо М. Д. Виховання молоді засобами православної духовної музики у закладах освіти України (кінець ХІХ–поч. ХХ ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Полтава, 2000. 238 с.

4. Остапенко Л. В. Дієвість педагогічних умов в процесі формування творчих якостей у студентів-хормейстерів засобами хорової духовної музики : зб. наук. статей Націон. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. К. : НПУ, 1999. Ч. 4. С. 172–179.

5. Радковська Л. Формування музичного сприйняття студентів вищих мистецьких закладів засобами духовної музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2006. 263 с.

6. Словник Українського сакрального мистецтва за редакцією М. Станкевича : Львів, 2006. С. 155–158.

Електронні ресурси:

7. Духовна музика: культурологічний та психологічний аспекти: URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/103> [дата звернення 11.06.2023].

8. Цюряк І. О. Особистісно орієнтовані технології підготовки студентів мистецьких спеціалізацій засобами української духовної хорової музики : URL: <http://eprints.zu.edu.ua/30053/> [дата звернення 11.06.2023].